

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072»Фінанси, банківська справа та страхування»
за магістерською програмою професійного спрямування «Державні та
муніципальні фінанси»
на тему: «**Механізм непрямого оподаткування в Україні**»

Виконавець:

Студент 6 курсу, 8М гр. ЦЗВФН

Жуковський Ю. О.

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Шикіна Н. А.

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах глобалізаційних викликів та посилення темпів цифровізації економіки в Україні актуалізується роль і значення податкової системи та безпосередньо механізму непрямого оподаткування, що є характерним явищем для трансформаційних економік. Зовнішні загрози економічній безпеці – глобальні кризи та гібридні війни, – у поєднанні з внутрішніми конфліктами та суперечностями, зумовлені обмеженістю реформ та нерівномірністю податкового навантаження і його розподілу між учасниками соціально-економічних відносин, спричиняють дисбаланс соціально-економічного середовища та вимагають ефективного функціонування механізму оподаткування, особливо непрямих податків як одних з найбільших джерел формування доходів бюджету і регуляторів соціального розвитку та запоруки стабілізації економіки країни.

В таких умовах механізм непрямого оподаткування в країні зазнає змін, які покликані забезпечити не тільки стабілізацію економіки, але й розвиток. Пройшовши тривалий шлях еволюції, податкова система в частині непрямих податків модифікувалась відповідно до потреб економіки та суспільства, а окремі її елементи та механізми і нині продовжують реформуватись. Важливим інструментом забезпечення фінансування цих процесів є податкове навантаження непрямих податків.

Віддаючи належне доробку вчених у цій сфері, слід зауважити, що поглибленого дослідження вимагають теоретико-методичні аспекти дослідження сутності та інструментарію механізму непрямого оподаткування та їхнього впливу на економічні процеси стабілізації економіки України. Необхідним є уточнення сутності та структури фіскального навантаження, класифікації податків як об'єктів фіскального регулювання. Для обґрунтування напрямів оптимізації непрямого оподаткування поглибленого аналізу потребує динаміка рівня та ефективності податкового навантаження

непрямих податків у контексті реакції на застосування різних інструментів. При цьому необхідно врахувати, що недостатня ефективність механізму непрямого оподаткування обумовлена інституціональними деформаціями як у фінансовій системі, так і в інших сферах суспільного життя. Потреба комплексного дослідження механізму непрямого оподаткування та його впливу на економічні процеси, стимулювання попиту та пропозиції фінансових потоків обумовили вибір теми, визначили мету, завдання, структуру та логіку роботи.

Мета дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних засад механізму непрямого оподаткування та розробка практичних рекомендацій щодо напрямів його удосконалення в Україні.

- **Завдання дослідження:** дослідити сутнісну характеристику податків та їх елементи;
- розкрити традиційні та сучасні ознаки типізації непрямого оподаткування;
- висвітлити інформаційно-аналітичне забезпечення функціонування непрямих податків;
- здійснити аналіз податку на додану вартість в Україні з позиції його розгляду як фіскального ресурсу державного бюджету;
- проаналізувати та обґрунтувати надходження акцизного податку у площині забезпечення фіскальних надходжень та регулювання споживання в країні;
- дослідити мито в системі важелів регулювання зовнішньоекономічної діяльності держави;
- висвітлити зарубіжний досвід здійснення податкового контролю за справлянням непрямих податків;
- розробити пропозиції щодо шляхів удосконалення механізму непрямого оподаткування в Україні.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є процеси становлення, формування непрямих податків та функціонування механізму непрямого оподаткування в Україні.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є механізм непрямого оподаткування в Україні.

Методи дослідження. Для виконання завдань кваліфікаційної роботи було застосовано такі методи: системний, інституціональний – при дослідженні механізму непрямого оподаткування; історичний і діалектичний – при дослідженні еволюції податкового навантаження; компаративного та історичного аналізу – для з'ясування ролі історії у формуванні, збереженні та розвитку податків; трендового аналізу – для дослідження динаміки непрямих податків; логічного узагальнення – при формулюванні висновків.

Інформаційна база дослідження. Законодавчі і нормативні акти України, дані Державної казначейської служби України, Державної податкової служби України, Державної митної служби України, Державної служби статистики, Міністерства фінансів України та Національного банку України, статистика міжнародних економічних організацій і міжнародних фінансових інституцій, праці вітчизняних та зарубіжних науковців з проблематики податкової системи, механізму непрямого оподаткування, спеціалізовані періодичні видання, аналітичні доповіді, інтернет-ресурси.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (98 найменувань) та 1-го додатку. Загальний обсяг роботи становить 115 сторінок. Основний зміст викладено на 100 сторінках. Робота містить 12 таблиць, 15 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретичні засади непрямого оподаткування» досліджено сутнісну характеристику податків та їх елементи, розглянуто традиційні та сучасні ознаки типізації непрямого оподаткування та розкрито інформаційно-аналітичне забезпечення функціонування непрямих податків.

У другому розділі «Практика і проблематика функціонування механізму непрямого оподаткування в Україні» проаналізовано непрямі

податки з позиції виконання ними фіскальної функції та регулюючої функцій, а саме: ПДВ, як фіскальний ресурс держави; місце і роль специфічних акцизів у забезпеченні фіскальних надходжень та регулюванні споживання; мито в системі важелів регулювання зовнішньоекономічної діяльності держави.

У третьому розділі «Напрями вдосконалення механізму непрямого оподаткування в Україні» досліджено зарубіжний досвід здійснення податкового контролю за справлянням непрямих податків та запропоновано шляхи удосконалення механізму непрямого оподаткування в Україні.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

1. Суспільне призначення податків необхідно розглядати в розрізі їх економічної природи, форм прояву, організаційно-правових характеристик. За економічним змістом податкові платежі виражають грошові, розподільчі та перерозподільчі відносини з приводу примусового вилучення на загальнодержавні потреби частини новоствореної вартості з юридичних осіб і домогосподарств на основах безеквівалентності та односторонності платежу. Матеріальною основою податків є реальна сума податкових надходжень, що акумулюються у зведеному бюджеті держави. З організаційно-правової позиції під податком слід розуміти обов'язковий платіж до бюджету згідно із встановленими законодавством умовами його нарахування та сплати.

2. Питання про можливість і критерії класифікації податків на прямі і непрямі типи здавна є предметом наукових дискусій. Проте, в історичній ретроспективі ця класифікація визнавалася за загальноприйнятий типологічний поділ податків. Водночас ще залишався деякий сумнів щодо беззаперечного визначення цих понять і для точного розподілу між ними окремих видів оподаткування. В контексті нашого дослідження представлена класифікація податків за формою оподаткування та більш детально розкрито види непрямих податків. Останні систематизовано відповідно до

міжнародної класифікації податків, яка погоджена міжнародними угодами в галузі організації податкового процесу. До непрямих податків належать універсальні та специфічні акцизи, які включаються в ціни товарів (робіт, послуг) і перекладаються на наступних покупців на кожному етапі товаропросування. Акцизи є також ціноутворювальними чинниками, вони суттєво впливають на рівень інфляції в країні та регулюють пропорції співвідношення між обсягами споживання і обсягами нагромадження. Податки на споживання сплачуються у формі непрямих податків і за рахунок доходів у процесі їх використання, тобто тієї частини доходів, що спрямована на споживання.

3. Правове забезпечення непрямого оподаткування в Україні охоплює комплекс законодавчих і підзаконних актів, які встановлюють як систему податків і зборів, так і заходи юридичної відповідальності у разі порушення обов'язків зі сплати податків. Правове забезпечення сплати податків здійснюється за допомогою встановлення переліку податків і зборів в Україні, обов'язків платників податку з їх сплати, визначення прав платників податків, закріплення повноважень контролюючих органів, правового статусу їх працівників, порядку здійснення державного нагляду за сплатою податків і притягнення винуватих осіб до юридичної відповідальності.

4. Застосування в Україні непрямих податків можна вважати важливим кроком на шляху формування сучасної податкової системи, оскільки ПДВ вважається найбільш досконалою формою непрямого оподаткування і відіграє важливу роль у надходженнях до державного бюджету. Податок на додану вартість – це один із найбільш поширених, але одночасно складних та суперечливих податків. Виявлено, що переваги ПДВ перед іншими формами універсальних акцизів, полягають у наступному: ПДВ не завдає дискримінації платникам залежно від їхньої ролі та місця в господарському процесі; податок є нейтральним щодо переміщення товарів і послуг, розміщення ресурсів; дозволяє уникнути подвійного оподаткування;

накопичено певний досвід адміністрування податку, що дало можливість вдосконалення правових норм, методів його обчислення та стягнення.

Проведений аналіз фіскальної та регулюючої ролі ПДВ свідчить, що фіскальний і регулюючий потенціал не реалізується в повній мірі. Швидкоплинність економічних процесів вимагає гнучкості податкової політики і залучення додаткових фінансових ресурсів для цілей модернізації економіки, що потребує підвищення як фіскальної так і регулюючої ефективності ПДВ.

5. Фіскальна віддача акцизного податку має тенденцію до зростання. Загалом відбулося збільшення фіскальної віддачі з акцизного податку за досліджуваний період у зв'язку із переглядом ставок у бік збільшення. Загалом коливання бюджетних надходжень від акцизного податку зумовлене проблемами в адмініструванні податку, оскільки за досліджуваний період спостерігається незбігання динаміки надходжень від акцизного податку і динаміки абсолютних обсягів виробництва, а, отже, й бази оподаткування найголовніших видів підакцизної продукції –алкогольних напоїв і тютюнових виробів. Акцизному податку, як і іншим податкам, що входять до складу податкової системи держави, властиві фіскальна і регулятивна функції. Потенціал акцизу як фіскального інструмента визначається складом підакцизної продукції та податковою ставкою. Особливо значущою роль цього податку є в країнах з транзитивною економікою, для яких загалом характерне “базування на непрямих податках через відсутність достатньої і стабільної бази для прямого оподаткування (слабкий розвиток виробництва, низькі доходи населення тощо).

6. Сума мита, що належить до сплати в бюджет, залежить від низки чинників як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Перші впливають з умов функціонального забезпечення митних органів і стосуються організаційних, кадрових, технічних напрямів діяльності митниці. Другі є значно важливішими в контексті фіску і формуються під впливом зовнішнього середовища. До них належать обсяг зовнішньоторговельних операцій, що в кінцевому підсумку визначає базу оподаткування, ставки митного тарифу, митні преференції, співвідношення експортно-імпортних операцій, умови та

механізми міжнародних розрахунків, валютний курс тощо. У динаміці надходження мита до Держбюджету можна виділити декілька тенденцій: У 2015 році в порівнянні з 2014 роком, спостерігається високе збільшення надходжень мита на 27,69%. Це збільшення пояснюється перенесенням із спеціального фонду до загального фонду надходжень від ввізного мита, акцизного податку, екологічного податку. У 2016 році порівняно з 2015 роком, ми бачимо зниження надходжень мита до бюджету 19,93%. Це спричинено зниженням обсягу імпорту в Україну та повільними темпами виходу вітчизняної продукції на зовнішні ринки. У 2019 році у порівнянні з 2016 роком спостерігається тенденція до збільшення надходження мита до Державного бюджету. Тобто, проаналізувавши даний графік, ми можемо сказати, що за 2014-2019 роки надходження мита до Державного бюджету України мають тенденцію до збільшення. Крім того, мито це ефективний інструмент державної фінансової політики, насамперед у сфері регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

7. В зарубіжній практиці податковий контроль переважно здійснюється на основі співпраці контролюючого органу та платника податків. Щодо профілактичних дій та попередження податкових правопорушень потрібно покращити технічне забезпечення податкових органів в Україні. У податкових органів має бути можливість отримувати у своє розпорядження не лише податкову звітність, а й звітність від інших фінансових установ, що стосуються діяльності платника податків. Окрім того, шляхами удосконалення контрольної діяльності податкових органів в Україні можна також вважати наступні: забезпечення прозорості, компетентності, передбачуваності та неупередженості діяльності контролюючих органів, покращення взаємовідносин та партнерських стосунків платників податків з контролюючими органами, модернізація податкового законодавства в сфері перевірок, зокрема електронних.

- Причинами проблем у сфер непрямого оподаткування є: значна кількість малоефективних податків та зборів і незначна тривалість базових податкових періодів; нестабільність та недосконалість нормативно-правової бази оподаткування й суперечливість окремих

законодавчих норм; нераціональна система податкових пільг, що залишає можливості для ухиляння від сплати податків і не стимулює макроекономічну стабілізацію в Україні.

Для впровадження ефективного механізму справляння непрямих податків необхідне забезпечення правового поля за всіма його видами, адже основною причиною виникнення порушень і зловживань є складність і недосконалість податкового законодавства, що створює сприятливі умови для ухилення від оподаткування. Також потрібно поліпшити рівень платіжної дисципліни платників податків шляхом повернення до повноцінного касового методу визначення податкових зобов'язань і податкового кредиту з ПДВ, який забезпечить взаємозв'язок відшкодування податку з дотриманням суб'єктами господарювання платіжної дисципліни. Для своєчасного та повного виконання платниками податків своїх податкових зобов'язань із ПДВ необхідно поліпшити масово-роз'яснювальну та виховну роботу фіскальними органами як один з елементів адміністрування податку, спрямовану на розроблення та забезпечення впровадження дієвих заходів профілактичного характеру для підвищення рівня добровільної сплати ПДВ платниками податків.

Обмежувальний вплив акцизів на обсяги споживання (і як наслідок – на обсяги виробництва) застосовується, як правило, щодо «соціально небезпечних» товарів, головними серед яких є алкогольні напої й тютюнові вироби. Механізм обмежувального регулювання за допомогою акцизу можна описати такою схемою.

8. Основними пропозиціями щодо удосконалення механізму непрямого оподаткування, зважаючи на вагомості напрацювання провідних науковців і економістів, а також законодавчі ініціативи чинної влади, на наш погляд, мають бути такі:

- Подальше вдосконалення законодавства у сфері ПДВ та остаточна його адаптація до вимог ЄС. Завершення адаптації законодавства у сфері ПДВ до ЄС, яку зобов'язалася здійснити Україна відповідно до Угоди про

партнерство та співробітництво між Україною і ЄС, стане запорукою успішності майбутньої інтеграції України до європейської спільноти.

- Запровадження диференційованих ставок ПДВ;
- Розширення сфери та обсягів державного регулювання виробництва алкогольної і тютюнової продукції – спирту етилового, лікєро-горілочаних напоїв, вин, пива та пивоварних матеріалів, тютюнових виробів – шляхом активізації ліцензування, квотування, декларування, запровадження державної монополії на гуртову, а в перспективі – й на роздрібну торгівлю; державного регулювання роздрібної торгівлі вітчизняними та імпортними підакцизними товарами;
- Поетапного, в міру виходу з економічної кризи, підвищення ставок акцизного податку, а також запровадження місцевих акцизів на алкогольну й тютюнову продукцію;
- Зменшення до мінімуму імпорту алкогольних напоїв і тютюнових виробів на засадах протекціоністської митно-податкової політики;
- Обмеження контрабандного ввезення підакцизних товарів, зменшення «тіньового» вітчизняного виробництва.
- лібералізації правил митного оформлення;
- підвищення прозорості та покращення автоматизації митних формальностей й уникнення суб'єктивних чинників;
- створення інформаційної бази щодо митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України, на основі знеособленої інформації щодо експортно-імпортних операцій;
- вдосконалення процедури контролю правильності визначення митної вартості, приведення її до міжнародних стандартів;
- запобігання корупції у митній сфері та створення ефективної системи аналізу корупційних ризиків тощо.

АНОТАЦІЯ

Жуковський Ю. О. «Механізм непрямого оподаткування в Україні».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за магістерською програмою професійного за спрямування «Державні та муніципальні фінанси». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2020.

У роботі розглядаються теоретичні засади непрямого оподаткування, розкривається сутнісна характеристика податків та їх елементи, традиційні та сучасні ознаки типізації непрямого оподаткування, інформаційно-аналітичне забезпечення функціонування непрямих податків. Проаналізовано практику і проблематику функціонування механізму непрямого оподаткування в Україні. Проведено аналіз непрямих податків з позиції виконання ними фіскальної та регулюючої функцій. Досліджено зарубіжний досвід здійснення податкового контролю за справлянням непрямих податків та запропоновано шляхи удосконалення механізму непрямого оподаткування в Україні.

Ключові слова: податок, непрямі податки, механізм оподаткування, податки на споживання, податок на додану вартість, мито, акциз.

ANNOTATION

Zhukovskiy Y. «Mechanism of indirect taxation in Ukraine».

Qualification work for a master's degree in specialty 072 «Finance, Banking and Insurance» in the master's program of professional in the field of «Public and municipal finance». - Odessa National Economic University. - Odessa, 2020.

The paper considers the theoretical foundations of indirect taxation, reveals the essential characteristics of taxes and their elements, traditional and modern features of the typification of indirect taxation, information and analytical support for the functioning of indirect taxes. The practice and problems of functioning of

the mechanism of indirect taxation in Ukraine are analyzed. An analysis of indirect taxes from the standpoint of their fiscal and regulatory functions. The foreign experience of tax control over the collection of indirect taxes is studied and the ways of improving the mechanism of indirect taxation in Ukraine are suggested.

Keywords: tax, indirect taxes, taxation mechanism, consumption taxes, value added tax, duty, excise duty.